

Lieven Keymolen
Raoul de Hemptinnelaan 26
9810 Eke Landuit
lieven.keymolen@telenet.be
0496/06.36.56

Master in de taal- en letterkunde:
Nederlands, Universiteit Gent
Promotor: prof. dr. Yves T'Sjoen

Religiositeit in het werk van Wannes Van de Velde

*In de maat van de seizoenen
vloeit den tijd 'lijk een rivier.
'k Heb dat wel eens meer gezongen,
maar vanavond zing 'k het hier.
Die gedachte geeft me krachten
voor de wegen te begaan
zonder al te veel conflicten
met de lichtheid van 't bestaan.*

*'t Is een eeuwige beweging,
een onsterfelijke reis,
zonder doel, zonder bestemming,
zonder hel of paradijs.
In de maat van de seizoenen,
in het ritme van de taal,
planten mensen hun blazoenen,
metafysisch of banaal.*

Wannes Van de Velde heeft het Antwerps dialect tot ongekeerde artistieke hoogten verheven. In 2005 werd hij dan ook terecht voorgedragen door Unesco Centrum Vlaanderen voor de *IMC Unesco International Music Prize*. Bij de motivatie van die kandidatuur werden drie centrale thema's genoemd: de stad, zijn grondige afkeer van oorlog en een grote culturele diversiteit. Wannes koesterde inderdaad de grote culturele rijkdom die zich vanuit talloze tradities aanbiedt (flamenco, poppenspel, jazz, chanson, literatuur, theater). 'Hij bestreed actief de culturele vervlakking die elke authentieke culturele en creatieve uiting probeert te nivelleren tot een commerciële eenheidsworst.' (Unesco Centrum Vlaanderen, 2005)

Zanger, componist, dichter, flamencogitarist, poppenspeler, columnist, graficus, filosoof, autobiograaf... de hoedanigheden van Wannes Van de Velde (1937-2008) zijn legio. Ondanks zijn vrijzinnige leefwereld kunnen we in talloze van zijn teksten impliciete of expliciete verwijzingen naar religiositeit terugvinden. Daarin valt een onderscheid te maken tussen commentaren op de godsdienst(geschiedenis) enerzijds (bewondering en afkeuring) en getuigenissen van een doorleefd verlangen naar religiositeit anderzijds.

Primaire bronnen van deze masterscriptie zijn in de eerste plaats Wannes' eigen liedteksten, zijn dichtbundels, zijn drie gepubliceerde dagboeken en enkele ongepubliceerde toneelstukken. Het eerste uitgegeven dagboek vangt aan in 1987, Van de Velde is dan vijftig jaar. Het artistieke werk dat we daar tegenover plaatsen heeft diezelfde periode als zwaartepunt, al wordt de periodisering niet strikt vanaf 1987 afgebakend. Er is immers geen enkele reden om aan te nemen dat Van de Velde in de jaren '80 grote levensbeschouwelijke of religieuze veranderingen onderging. Verder is ook zijn postuum uitgegeven essay *Over zingen* een bron van argumenten.

De onderzoeksvraag luidt eenvoudig als volgt: zijn er artistieke invullingen van het begrip religiositeit in het oeuvre van Wannes Van de Velde? Zo ja, welke en hoe worden die uitgewerkt? Aangezien religiositeit en filosofie (in zijn breedste betekenis als levensbeschouwelijke reflectie) mijns inziens onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, zullen we ook enkele filosofische beschouwingen aandragen, met name over poppen en over tijd.

De indeling van deze scriptie wil opzettelijk vanuit de concrete wereld richting levensbeschouwing en metafysica evolueren. Religiositeit zonder werkelijkheid is een leeg woord. Na een theoretische omkadering van de begrippen religie en religiositeit in het tweede hoofdstuk, volgt in hoofdstuk drie een overzicht van Wannes' groei naar zijn kunstenaarschap. In het vierde hoofdstuk wordt Van de Veldes literair oeuvre (liederen, dagboekfragmenten poëzie, toneel) onderzocht op sporen van religiositeit. In het laatste hoofdstuk trachten we een slotbeschouwing en een aantal aanbevelingen voor verder onderzoek te formuleren.

'Ne zanger is een groep' is wellicht het vaakst gehoorde citaat uit mijn hele werk, dat toch ruim 140 liederen beslaat. Het heeft, in een tijd waarin individualisme zich bijna uitsluitend als egoïsme uitdrukt, een pregnante klank. Toch wil ik met dat lied de wereld de les niet spellen, zedenmeester willen zijn is wel het laatste van mijn gedachten. Ik breng met dat lied alleen maar tot uitdrukking dat ik, als zanger, nooit zou hebben bestaan 'zonder de stem van die miljoenen muzikanten', en daarmee bedoel ik dan alle mannen, vrouwen en kinderen, die hun dagen aan muziek en zang hebben gewijd, van de vergeten bedelmuzikanten in de straten van Babylon, over Mozart en Charlie Parker, tot alle 'muziekvernuftelingen' van onze dagen. [...] Ik zei daarnet wereldse muziek, maar hoe kan men – in 's hemelsnaam dan maar – een onderscheid maken tussen wereldse en niet wereldse muziek? Is alle muziek die vanuit een helder inzicht en met begeestering wordt beleefd, niet religieus? Is de flamencozanger niet net zo religieus als de cantor in de

synagoge, en ben ik niet de schaduw van een heidense priester wanneer ik, zittend op een eenvoudige stoel, het publiek samenbreng rond de woorden en de lijnen van een lied als 'Den terminus voorbij', een lied waarin ik afreken met de dood, zoals de zangeres La Parala, in het gedicht 'Café cantante' van Federico Garcia Lorca de dood uitdaagt, en hem nog eens roept wanneer hij niet komt? En wanneer dan de instrumenten klinken, en de ruimte transformeren, bezweren ze dan niet de avond, kleuren ze dan niet de nacht, luisteren wij niet naar de adem van de welwillende geesten die we, of we dat nu willen of niet, hebben opgeroepen? En nemen we dan geen deel aan een ritueel waarin we onze sterfelijkheid bezweren en waarin we, zolang we spelen en zingen, onsterfelijk zijn? Dat alles is wat volgens mij het gevoel van medeplichtigheid doet ontstaan dat ons, muzikanten, samenbindt en verenigt met elkaar en met alle zangers, vertellers, acteurs en muzikanten 'uit alle tijden, donker en licht'. Het is de essentie van mijn lied 'Ne zanger is een groep', en het blijkt dat die essentie, hoewel ik er geen boodschap van heb willen maken, heel goed werd begrepen. (Van de Velde, Over zingen, 91-92)

Deze masterscriptie wil zich niet laten lezen als een aantal biografische aanvullingen bij zogenaamde hiaten in het leven van de auteur. Daarvoor is de emotionele en religieuze beleving van een kunstenaar – en bij uitbreiding van ieder individu – te persoonlijk. Zo kunnen we stellen dat Wannes Van de Velde in zijn artistiek werk een houding van atheïstische religiositeit aanneemt, die doordrongen is van een diep ethisch bewustzijn en een groot sterfelijkheidsbesef. Zich een goed beeld vormen van iemands religiositeit bestaat er in dit geval dus in om zijn teksten te lezen, te herlezen en er blijvend over te reflecteren.